

Nr 76.

Av herr Wohlin, *angående vissa åtgärder för vidmakthållandet av sjöförsvaret.*

I det yttrande till statsrådsprotokollet, som bilades 1925 års proposition angående försvarsväsendets ordnande, uttalade dåvarande statsministern, nuvarande ministern för utrikes ärendena, bland annat:

*Sveriges
försvars-
politiska
läge.*

»Något direkt hot mot Sveriges oberoende och territoriella integritet kan för närvarande icke skönjas. Vårt jämförelsevis skyddade geografiska läge, vår befolknings enhetliga sammansättning och våra stabiliserade förhållanden till främmande stater medföra, att vi icke ha anledning uppbygga vårt försvar med tanke på ett angrepp mot landet i erövringsssyfte.

De risker, som vi ha att räkna med, äro av annan art. Det i världen alltjämt rådande osäkerhetstillståndet innesluter även för en nation, som icke är direkt hotad, möjligheten att bli indragen i konflikter mellan andra stater. Det är denna fara, som motiverar vidmakthållandet av de betydande försvarsanstalter, vilka föreslås i den föreliggande propositionen. Det ligger emellertid i sakens natur, att de militära maktmedel, som vi behöva närmast för att skydda oss mot att dragas in i konflikter mellan andra, samtidigt utgöra och måste kunna användas såsom ett värn för vår självständighet, i fall vi icke skulle lyckas att hålla oss utanför en konflikt.»

Denna karaktäristik av vårt försvarspolitiska läge torde allt fortfarande hava full giltighet. Om någon förändring däri skall nämnas, är det den, att osäkerhetstillståndet i världen ytterligare ökats. Det kan ej heller förnekas att orosmolnen förtätats just i vår del av Europa. Möjligheten till en konflikt i Östersjöområdet kan ingalunda lämnas ur räkningen. De närmaste riskerna för att bli indragna i en sådan konflikt ligga i vårt strandägarskap vid en av Östersjöns portar, Öresund, och i vårt innanhav av Gotland. För att avvärja dessa risker, och för att överhuvud taget bevara vår neutralitet och vår självbestämmanderätt, fordras ovillkorligen att vi vidmakthålla vårt försvar. Icke minst gäller detta — i betraktande av att farorna i första hand kunna förväntas hota oss från havet och från andra sidan havet — vårt sjöförsvaret.

I anslutning härtill, och i betraktande av den behandling, som sjöförsvaret fått i årets statsverksproposition, synes det oss påkallat att här till granskning upptaga vissa för sjöförsvarets bestånd och effektivitet särskilt betydelsefulla frågor, nämligen dels behovet av ersättningsbyggnad av krigsfartyg, dels behovet av modernisering av äldre pansarskepp, genom införande av oljeeldning, dels slutligen behovet av uppförande av oljecisterner för trygghandlet av flottans bränsletillgång vid krig eller krigsfara.

Samtliga dessa frågor äro av den art att de måste uppmärksammas i

samband med planerandet av åtgärder mot den alltjämt rådande arbetslösheten.

I. Ersättningsbyggnad av krigsfartyg.

Utvecklingen av flottans ersättningsbyggnadsfråga under senare tid.

Sjöförsvarets kärna utgöres av dess flytande materiel. I mån som denna eftersättes, förlorar hela flottans organisation sitt berättigande. Sedan världskriget har, som känt är, vår örlogsflottas materielbestånd starkt beskurits. Inför de allvarliga perspektiv, som denna utveckling innebär, synes det vara på sin plats att här något närmare granska densammans innebörd; och kommer granskningen särskilt att inrikta sig på det fartygsslag, som utgör flottans ryggrad, men som det oaktat starkast beskurits, nämligen pansarskeppen.

[Huvudkonturen av vår moderna flotta — som i sin ordning ersatte en brokig samling av äldre fartygsslag, ångfregatter, ångkorvetter, monitorer och kanonbåtar — uppdrogs av den parlamentariska sjöförsvarskommitté, som arbetade åren 1880—1882. Kommittén förordade bland annat en pansarskeppstyp, vilken sedan blev grundtyp för det år 1885 färdigställda pansarskeppet Svea, samt en torpedbåtstyp. Kommittén beräknade att efter 30 år, d. v. s. år 1912, skulle flottan av dessa fartygsslag förfoga över 14 pansarskepp och 80 torpedbåtar. Visserligen förändrades, utvecklades och förstörades typerna efter hand — torpedbåten övergick till jagare och undervattensbåten infördes — men i stort sett följdes dock beräkningarna. Ty 32 år efter kommittébetänkandets avgivande eller år 1914 gick flottan till sjöss för världskrigets neutralitetsvakt med 12 pansarskepp, 1 pansarkryssare samt omkring 70 torpedfartyg av olika slag.

Redan från början vid denna den nya flottans upprättande lades stark vikt vid torped- och minvapnen, vilkas betydelse sedermera med dessa vapens fulländning än ytterligare stegrats. Bakom den operativa flottans lättare fartyg, som i denna dag utgöras av kryssare, jagare, ubåtar och vedettbåtar, har emellertid alltid stått en kärna av pansarskepp. Efter Svea (1885) följde Göta (1889) och Thule (1893). En förbättrad och modifierad typ framkom med fyrgruppen Oden (1897), Thor och Niord (1899) samt Dristigheten (1901). Efter en vid 1899 års riksdag väckt och av riksdagen godtagen motion om påskyndat byggande av pansarskepp, färdigställdes därpå fyrgruppen Äran och Wasa (1902), Tapperheten (1903) och Manligheten (1904). En ytterligare för sin tid beaktansvärd utveckling gavs åt Oscar II (1907). Sistnämnda år förfogade flottan över 12 pansarskepp.

Enligt den flottplan, som antogs av 1914 års senare riksdag, skulle våra dåvarande pansarskepp efter hand avföras från kustflottan och under tjugofemårsperioden till 1934 ersättas med åtta pansarskepp av väsentligt förbättrad typ. Planen blev icke fullföljd, i det att endast tre sådana fartyg färdigställdes: Sverige (1917), Drottning Victoria (1921), Gustaf V (1922).

Efter 1915 har intet pansarskepp stapelsatts. De tidigare färdigställda åldrades alltjämt, för att efter hand överskrida tjänstbarhetsgränsen. Förändringarna i vårt pansarskeppsbestånd från år 1914 till innevarande år framgår av kol. 1 och 2 i nedanstående tabell. Kol. 3 ger, för att åväga-

bringa jämförelse, en bild av förändringarna i vårt totala örlogsfartygsbestånd (varvid medräknats pansarskepp, kryssare, jagare och ubåtar) under samma tid.

	Kol. 1	Kol. 2	Kol. 3
	Pansarskepp		Flottans totala tonnagesumma
	Antal	Tonnagesumma	
1914	10	37,850	53,830
1915	10	37,850	54,380
1916	10	37,850	54,380
1917	10	42,100	58,150
1918	10	42,100	57,465
1919	10	42,100	56,615
1920	10	42,100	57,025
1921	10	46,000	61,865
1922	11	53,600	68,465
1923	9	46,200	61,570
1924	9	46,200	61,430
1925	8	46,200	61,515
1926	6	35,000	50,315
1927	5	31,200	43,615
1928	4	27,400	38,855
1929	4	27,400	38,845
1930	4	27,400	38,885
1931	3	22,800	33,685
1932	3	22,800	35,325
1933	3	22,800	35,325
1934	3	22,800	38,115

Anm. Tabellen är uppgjord på grundval av de livslängder, som beräknats av 1925 års ersättningsbyggnadssakkunniga (sålunda för pansarskepp 24 år); året för *färdigställandet* är använt som utgångspunkt för bestämmandet av livslängden.

Av tabellen framgår, att från år 1922, då flottan stod på sin höjdpunkt, har intill nu på grund av utebliven ersättningsbyggnad våra pansarskepps antal nedgått från 11 till 3, deras tonnage från 53,600 till 22,800 ton. Att denna ofantliga försvagning icke kompensrats av förstärkning i fråga om andra fartygstyper framgår av tabellens kol. 3.

1925 års riksdag, som insåg omöjligheten i att med en gång reparera följderna av så många års uteblivna eller otillräckliga anslag till ersättningsbyggnad, nedskrev antalet pansarskepp till 4. Åt särskilda sakkunniga, 1925 års ersättningsbyggnadssakkunniga, uppdrogs att utreda ersättningsbyggnadsfrågan i hela dess vidd. Sagda sakkunniga uppgjorde dels en plan för flottans sammansättning, dels en plan för den ersättningsbyggnad, som erfordrades för vidmakthållandet av vår genom 1925 års försvarsordning reducerade svenska flotta.

Planen för kustflottans *sammansättning* framgår av kol. 1 i nedanstående tabell. Kol. 2 anger de ungefärliga tonnagesummorna.

	Kol. 1	Kol. 2	
	Antal	Tonnage	
		Per fartyg	Summa
Pansarskepp	4	7,600	30,400
Hangarkryssare.....	1	4,750	4,750
Jagare	8	1,050	8,400
Vedettbåtar	8	250	2,000
Ubåtar	9	{ 690 } { 420 }	4,590
Summa	—	—	50,140

Planen för *ersättningsbyggnad* avsåg tvenne 5-årsperioder, den förra utgående budgetåret 1932/33, den senare budgetåret 1937/38. Under *första* 5-årsperioden skulle byggas 1 hangarkryssare, 2 jagare, 4 vedettbåtar och 3 ubåtar, under *andra* perioden 1 pansarskepp, 2 jagare, 4 vedettbåtar och 4 ubåtar. Det årliga medelsbehovet för fullföljandet av denna plan utgjorde under första perioden 9,198,000 kronor, under andra perioden 11,880,000 kronor.

1927 års riksdag hade intet att erinra varken mot planen för kustflottans sammansättning eller mot programmet för dess ersättningsbyggnad. Endast beträffande fartygsbyggandet under *första* 5-årsperioden fattades dock formligt beslut. Beträffande åter den byggnadsperiod, som tog sin början 1933, syntes det riksdagen att de definitiva kostnaderna för denna period icke ännu kunde fixeras med hänsyn till den avsevärda tid, som återstod innan periodens arbeten skulle påbörjas. För att icke försena det föreliggande byggnadsprogrammet för den andra perioden beslöts dock jämlikt de sakkunnigas förslag att för ett belopp av 100,000 kronor under första 5-årsperioden utföra ritnings- och förberedande konstruktionsarbeten för ett pansarskepp.

De sakkunnigas ersättningsbyggnadsplan var uppgjord på grundval av vissa planerade *livslängder* i kustflottan för de olika fartygstyperna. Av besparings skull tilltogos dessa avsevärt högre än vad marinmyndigheterna ansågo sig kunna förorda. Vad beträffar pansarskepp, upptogs sålunda livslängden till 24 år. Marinmyndigheternas förslag, baserat på dittillsvarande beräkningsgrund och internationell praxis, upptog 20 år.

Detta var den mycket omtalade *1927 års flottplan*, som — med dess svagheter — dock gav flottan fast grund för sin verksamhet för, som då allmänt antogs, tio år framåt i tiden.

Flottans första »5-årsplan» fullföljdes planenligt under fyra år, men därefter började statsmakterna att ånyo uppskjuta dagens bekymmer till morgondagen. 1932 års riksdag indrog 3.9 miljoner av de 9.2, vilken summa över-sköts till nästa år, den *andra 5-årsperiodens* första år. Med anledning av sagda periods inträdande anbefalldes genom kungl. brev den 22 mars 1932 marinförvaltningen att efter samråd med chefen för marininstaben verkställa undersökning, huruvida med hänsyn till utvecklingens krav och föreliggande

förhållanden en revision av 1927 års ersättningsbyggnadsprogram vore betingad.

Resultatet av undersökningen framlades i underdånig skrivelse den 26 november 1932. I densamma föreslogs ingen annan ändring av ersättningsbyggnadssakkunniges program än att i stället för fyra undervattensbåtar av B-typ skulle byggas tre undervattensbåtar av A-typ (torpedundervattensbåtar) och en undervattensbåt av B-typ, bägge typerna något modifierade i jämförelse med de sakkunniges förslag, samt att vedettbåttypen skulle modifieras.

I sin undersökning uppehöll sig myndigheterna särskilt vid den inverkan på fartygstyperna, som borde framkallas av det ökade hotet från luften. Resultatet av undersökningen härutinnan gick först och främst ut på att väsentligt större omtanke måste nu ägnas åt luftvärnsvapnen, än vad som skedde fem år tidigare. Vad beträffar själva fartygskonstruktionen med avseende på flytbarheten, skydd för ur stridsvärdessynpunkt viktiga delar, skydd för personalen m. m. ansågo myndigheterna att flygstridskrafterna i stort sett icke föranlett krav utöver dem som betingas av övriga sjöstridsmedel såsom kanonen, torpeden, minan etc., dock att ifråga om anordnandet av horisontalpansarskydd för fartygen samt skydd för personal vid luftvärns pjäser eller eljest mot kulspruteeld från luften vissa åtgärder blivit oundgängligen nödvändiga.

Beträffande ersättningsbyggnad av *pansarskepp* framhöll myndigheterna att utvecklingen efter de ersättningsbyggnadssakkunnigas betänkande på intet sätt ändrat behovet av denna fartygstyp, som en beståndsdel av svenska flottan.

Om det planerade pansarskeppets konstruktion heter det:

»Under de utrednings- och konstruktionsarbeten — vilka pågått inom ämbetsverket, men vilka ännu icke äro avslutade — har det visat sig erforderligt att vidtaga vissa modifikation i förhållande till den av de sakkunnige föreslagna typen beträffande undervattensskyddet, bepansringens fördelning samt det sekundära och luftvärnsartilleriets avvägning sinsemellan, modifikationer, vilka betingats såväl av flygstridskrafternas som vapnets i övrigt utveckling liksom även av ämbetsverkets strävan att begränsa kostnaden till den av de sakkunnige beräknade 27,200,000 kronor.»

Myndigheterna slutade med att föreslå att Kungl. Maj:t måtte, med framläggande för 1933 års riksdag av den enligt ovan reviderade planen för sjöstyrkornas organisation ävensom det reviderade ersättningsbyggnadsprogrammet för andra skedet, föreslå riksdagen att besluta att ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel, omfattande nybyggnad av ett pansarskepp, två jagare, fyra vedettbåtar och fyra undervattensbåtar, skulle äga rum under andra 5-årsperioden.

Över detta förslag avgav 1930 års försvarskommission den 16 december 1932 utlåtande och anförde därvid, att kommissionen icke ansåg det lämpligt att redan då, innan den avsedda allsidiga utredningen av försvarsfrågan slutförts, taga definitiv ståndpunkt till ett ersättningsbyggnadsprogram, som

omspände en följd av år. Intill dess förenämnda utredning föreläge, syntes från fall till fall böra avgöras, vilket byggnadsarbete, som i första hand borde komma till utförande.

1933 års riksdag, som skulle besluta om andra 5-årsperiodens ersättningsbyggnad, förlöpte i den ekonomiska depressionens tecken. I statsverkspropositionen äskades i fråga om nybyggnader för flottan endast anslag till en jagare; detta anslag beviljades också av riksdagen. Av anslag till arbetslöshetens bekämpande beviljades sedermera 7 miljoner kronor till påbörjande av ytterligare en jagare samt tvenne ubåtar. — Av andra periodens byggnadsprogram återstå sålunda ett pansarskepp, två ubåtar och fyra vedettbåtar.

I sitt anslagsäskande till innevarande års riksdag framhöll marinförvaltningen bl. a. följande:

Då ämbetsverket för ett år sedan i »augustiskrivelsen» tillstyrkte en betydande reduktion av anslaget, skedde detta efter av Kungl. Maj:t meddelade direktiv och under trycket av den rådande ekonomiska depressionen och därav föranledda statsfinansiella svårigheter. Med depressionen sammanhänger emellertid på det intimaste den utbredda arbetslöshet, som föranlett Kungl. Maj:t att vidtaga särskilda, omfattande åtgärder för dess bekämpande. Anvisandet av 7,000,000 kronor av anslag för bekämpandet av arbetslösheten för ersättningsbyggnad avsåg sålunda även beredande av arbete åt skeppsbyggnadsindustrien och därmed sammanhängande industrier. Även för nästkommande budgetår torde man helt säkert få räkna med behovet av liknande hjälp. Genom beslutet beträffande 7,000,000-anslaget torde riksdagen även få hava ansetts erkänt krigsfartygsbyggnad såsom ett värdefullt medel för arbetslöshetens bekämpande. Man kan sålunda numera icke under åberopande av depressionen finna tillräckligt skäl för här ifrågavarande anslags nedskärning.

Marinförvaltningen hemställde slutligen att Kungl. Maj:t skulle föreslå riksdagen

dels besluta att ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel omfattande, förutom två jagare och två undervattensbåtar, till vilkas påbörjande medel redan anvisats, ett pansarskepp, fyra vedettbåtar och två undervattensbåtar skall äga rum under budgetåren 1934/1935—1937/1938,

dels att för flottans ersättningsbyggnad för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra reservationsanslag av 17,052,000 kronor, d. v. s. det planliga årsanslaget för flottans vidmakthållande under andra 5-årsperioden, ökat med underskotten å byggnadsanslaget under de båda närmast föregående åren.

Genom skrivelse den 11 december 1933 preciserade ämbetsverket användningen av det så begärda anslaget.

Anslagets fördelning enligt myndigheternas plan framgår av bil. 1, som utgör en sammanställning av flottans ersättningsbyggnad under andra 5-årsperioden i enlighet med *dels* redan träffat riksdagsbeslut rörande innevarande budgetår, *dels* marinmyndigheternas ovan nämnda förslag rörande budgetåren 1934/1935—1937/1938.

Efter fullföljandet av de ersättningsbyggnads-sakkunnigas och marinmyndigheternas byggnadsprogram för andra 5-årsperioden skulle kustflottans styrka år 1938 bliva den i 1927 års flottplan förutsatta, dock med det undantag, att tvenne jagare samma år skulle utgå, utan att ersättning för dem beräknats.

Det allvarligaste i läget är emellertid att samtliga tre Sverige-skepp då med stora steg närma sig åldersgränsen. Förhållandet härutinnan framgår av nedanstående tabell:

	Kontrakterad	Stapelsatt	Färdigställd	Utgår ur kustflottan ¹⁾
Sverige.....	9/11 1912	30/4 1913	7/9 1917	1941
Drottning Victoria	21/12 1914	10/7 1915	5/12 1921	1945
Gustaf V..	21/12 1914	1/6 1915	5/5 1922	1946

När fartyg kontrakteras påbörjas omedelbart vissa arbeten; *leveranstiden* tar då sin början. Som framgår av tabellen var leveranstiden för Sverige nära 5 år, för Drottning Victoria 7 år, för Gustaf V 7 $\frac{1}{2}$ år. Dessa abnormt långa tider framkallades huvudsakligen av försening i fråga om vissa materialleveranser från utlandet under kristiden. Rätteligen borde hänsyn tagas till de långa byggnadstiderna vid beräkandet av fartygens livslängd. Särskilt gäller detta Drottning Victoria och Gustaf V. Under förutsättning av en normal leveranstid om 4 år borde därför Drottning Victoria och Gustaf V utgå ur kustflottan vid årsskiftet 1942—43.

Av det föregående hava vi funnit att med ett planenligt byggnadsanslag kustflottan *t. o. m. år 1938* går att någorlunda vidmakthålla vid i 1927 års flottplan förutsatt styrka. Det gäller nu att undersöka dessa möjligheter även för den närmaste tiden *efter år 1938*, särskilt mot bakgrunden av vad ovan sagts rörande tiderna för Sverigeskeppens passerande av åldersgränsen. Denna undersökning har givits formen av en approximativ plan för ersättningsbyggnad under 10-årsperioden 1938/1939—1947/1948, Bil. 2, under förutsättning av ett fortsatt anslag för ersättningsbyggnad av 11,800,000 kronor per år. Planen är givetvis av uteslutande av teoretisk karaktär; emellertid synes den klarläggande särskilt beträffande möjligheterna att inom ett rimligt byggnadsanslag finansiera den för kustflottans vidmakthållande erforderliga byggnaden av pansarskepp.

Enligt sagda teoretiska plan skulle Sverige bliva ersatt under budgetåret 1941/1942, Drottning Victoria under budgetåret 1944/1945, Gustaf V under budgetåret 1947/1948. Möjligheten härtill har vunnits genom att ersättningsbyggnaden av de lätta fartygen i viss mån eftersatts, så att år 1948 antalet jagare nedgått från 8 till 7; antalet ubåtar har temporärt nedgått från 9 till 8, men den resterande ubåten befinner sig under byggnad. Tiderna för pansarskeppens ersättande stämma visserligen någorlunda med de *formellt*

¹⁾ Livslängd 24 år, räknad från *färdigställandet* (1927 års flottplan).

beräknade tider, då enligt det ovanstående ersättande skall ske; men *reellt* äro åtminstone två av skeppen sedan ett par år tillbaka då redan överåriga.

Dessa fakta framhäva hela allvaret i det läge, vari frågan om flottans ersättningsbyggnad befinner sig. Under förra decenniet reducerades vår metodiskt och med betydande kostnader uppbyggda örlogsflotta till hälften på grund av under en följd av år utebliyna eller otillräckliga ersättningsbyggnadsanslag. Med år 1927 stoppades förfallet; under flera år betalades därefter vederbörlig premie för den då återstående flottans vidmakthållande. 1932 och 1933 års riksdagar hava emellertid åter beträtt en väg, som, om den fortsattes, ofrånkomligt för till en ny stympning av flottan. Ännu är det tid att, i enlighet med marinmyndigheternas förslag, *någorlunda* reparera de båda föregående riksdagarnas underlåtenhetssynder. Ännu ett år eller ett par och bristen i ersättningsbyggnadsanslaget har vuxit till en lavin, som näppeligen står att hejda.

Så långt marinmyndigheternas förslag, grundande sig på ersättningsbyggnadssakkunnigas program, och kousekvenserna av dess antagande — och dess förkastande.

Årets statsverksproposition frångår emellertid i väsentliga avseenden ovan omtalade förslag och program, i det propositionen ej innehåller något äskande om anslag för nybyggnader, utan endast för fullföljande av redan beslutade byggen av örlogsfartyg.

En jämförelse mellan marinmyndigheternas och statsverkspropositionens förslag framlägges i nedanstående tabell:

	Marinmyndigheterna.	1934 års statsverksproposition.
För fyllandet av brist i 1:a periodens nybyggnadsanslag	2,216,000	¹ 1,706,000
Fortsättning av byggandet av jagaren »Stockholm» ...	2,226,000	2,026,000
Fortsättning av byggandet av jagaren »Göteborg» ...	1,470,000	1,470,000
Fortsättning av byggandet av ubåten »Springaren» ...	1,487,500	1,487,000
Fortsättning av byggandet av ubåten »Sjölejonet»	1,119,500	1,119,500
Påbörjandet av ett pansarskepp	6,643,000	—
Påbörjandet av vedettbåtar	1,890,000	—
	17,052,000	7,808,500

*Motivering
för behovet
av pansarskepp.*

I 1925 års riksdagsbeslut rörande försvarets nya ordning förutsattes — som förut nämnts — att flottans ersättningsbyggnadsfråga skulle, på grundval av 1925 års principiella beslut, utredas av särskilt tillkallade sakkunniga. Dessa ersättningsbyggnadssakkunniga — bestående av herrar P. Albin Hansson, ordförande, K. A. Andersson, A. Danielsson, Bernh. Eriksson, J. B. Johansson, H. von Krusenstierna och Henry Lindberg, de båda sistnämnda representanter för den sjö militära sakkunskapen — avgåve sitt betänkande den 17 december 1926. Betänkandet var, en ovanlighet beträffande för-

¹ Med hänsyn till uppståndna besparingar å tidigare fartygsbyggnader.

svarsbetänkanden, enhälligt. Ur sagda betänkande är att hämta en uttömmande strategisk motivering för behovet av pansarskepp.

De sakkunniga framhålla inledningsvis om de olika fartygstyper, som måste ingå i en sjöstyrka, att den enskilda fartygstypens värde ej blott ligger i den relativa över- eller underlägsenhet, den innehar i förhållande till ett fientligt fartyg av *samma* slag, utan jämväl i den möjlighet, en viss fartygstyp har att taktiskt kunna utnyttja sina vapen mot fartyg tillhörande *annat* fartygsslag. Denna möjlighet beror i hög grad av beskaffenheten hos de fartyg av andra slag, med vilka de skilda typerna samverka. Här träder alltså, även i fråga om sjöstriden, den i operativt hänseende så viktiga samverkan mellan de olika fartygsslagen i förgrunden. De olika fartygstyperna komplettera och betinga varandra inbördes. Om man utesluter någon länk i kedjan, brister hela kedjans användbarhet.

Om speciellt pansarskeppen framhålla de sakkunniga följande, som på grund av sin logiska skärpa och sitt klara ståndspunktstagande må in extenso återgivas:

»Hos detta fartygsslag är den fulla kraften hos *sjökrigets främsta anfalls- och försvarsvapen, kanonen*, förenad med det mot all i sjökriget förekommande vapenverkan mest effektiva skydd, som över huvud taget lämpligen kan åstadkommas på det till buds stående tonnaget. *Inom en opererande flotta gruppera sig därför de övriga fartygsslagens verksamhet kring pansarskeppet, hos vilket de hava att söka sitt stöd såväl under anfalls- som försvarsoperationer. Denna pansarskeppets ställning framträder särskilt vid framstötarna. Ty om pansarskepp icke deltaga i dessa, hava de framskjutna lätta fartygen icke möjlighet att vid påträffande av överlägsna motståndare falla tillbaka på något annat pålitligt stöd än egna basområden. Härigenom kunna framstötarna komma att stoppas redan i sin linda. Vid de ständigt pågående operationerna träder pansarskeppets betydelse mest i förgrunden vid fyllandet av dess uppgift att genom stödjande av minsvepningsarbetet trygga hela sjöstyrkans rörelsefrihet. — — — En av grundbetingelserna för att en flotta skall kunna bibehålla sin rörelsefrihet och bliva i stånd att med utsikt till framgång operera till sjöss är alltså, att pansarskepp ingå i densamma.¹⁾»*

Det farligaste av de anfall, som sjöledes kunna framföras mot vårt land, är — fortsätta de sakkunniga — otvivelaktigt ett överskeppningsföretag. Vid ett sådant torde pansarskeppens uppgift bliva att de jämte med dem omedelbart samverkande stridskrafter söka binda huvudparten av de sjöstridskrafter, som skydda transportfartygen, under det att en eller flera detacherade styrkor söka kringgå transportflottan för att anfälla densamma från annat håll.

Den svenska pansarskeppstyp, som det för de sakkunniga närmast gäller att bedöma, är Sverigeskeppet.

Införandet av centralsikte ävensom den utveckling, som ägt rum inom eldledningsinstrumenteringens område, hava åstadkommit, att sagda pansarskepp kunna, trots det ringa antal svåra kanoner, som de föra, effektivt ut-

¹⁾ Kurs. här.

veckla sin eldkraft på praktiskt taget största stridsavstånd, varvid medverkan av nedslagsobserverande flygplan är av stort värde. De svåra kanonerna hava dessutom så stor kaliber, att träffar från desamma kunna beräknas göra verkan jämväl å slagfartyg. Oaktat sin underlägsenhet äro sålunda pansarskeppen av Sverigetyp motståndare, till vilka även slagfartyg måste taga hänsyn, och vilka torde kunna hämmande och bindande inverka på slagfartygens rörelser och operationer. Och utsikten för Sverige-skeppen att gentemot en överlägsen flotta överhuvud taget uppträda i öppna sjön har ökat med undervattensbåtarnas och flygvapnets tillkomst, varigenom en närblockad av våra sjöstridskrafter medelst slagfartyg i hög grad försvårats. Därigenom uppstår för vår flotta möjlighet att, även om den är fiendens sjöstridskrafter underlägsen, till försvar mot ett fientligt företag föra fram tillgängliga övriga fartygsslag och stridsmedel till verkan mot fiendens värdefullaste fartyg.

Ett insättande av Sverige-skeppen i strid mot fientliga slagfartyg innebär visserligen allvarliga risker för de förstnämnda, men de vinster, som på sätt förut nämnts därmed stå att ernå, kunna dock — i synnerhet då det gäller avvisande av fientliga företag, som äro av vital betydelse för vårt land — i många fall uppväga dessa risker. Dock måste då förutsättas, att de svenska pansarskeppen hava en sådan fart att de hava möjlighet att i alltför brydsamma lägen undandraga sig en alltför ojämn kamp med en övermäktig motståndare.

Om fartyg av en styrkeordning som Sverige-skeppen ingå i den svenska kustflottan, måste en fientlig makt, som mot oss vill rikta ett avgörande företag över havet, låta *slagfartyg* stödja ett sådant företag. Om konsekvenserna härav i fredsbevarande syfte göra de sakkunniga följande uttalande:

» *Vetskapen om de betydande insatser, som, därest pansarskepp av Sverigetyp ingå i vår flotta, krävas för utförandet av ett mot oss riktat anfall över havet, samt kännedomen om de allvarliga risker, som den anfallandes värdefullaste fartyg därvid måste löpa, torde väga starkt emot de fördelar, som en främmande makt eventuellt anser sig kunna vinna genom att bryta vår fred.* »¹⁾

Utan denna starka kärna i den svenska kustflottan behöver ett mot oss riktat fientligt företag över havet icke stödjas av den anfallandes slagfartyg, utan det är tillräckligt att såsom stöd härför taga i anspråk enbart kryssare av Washington-typ eller till och med av svagare typ. De motiv, som för motståndaren äro ägnade att verka avhållande från anfallets igångsättande, försvagas givetvis i hög grad, då han sålunda har utsikt att genomföra sitt anfallsföretag utan att behöva riskera sina värdefullaste fartyg. Utan pansarskepp i svenska flottan få måhända våra lätta, offensiva fartygstyper, såsom ubåtar och jagare, aldrig tillfälle att ingripa mot de mål, för vilka de framför allt äro konstruerade, nämligen fiendens slagskepp och andra större artillerifartyg.

Sin argumentering för Sverige-skeppen avsluta de sakkunniga med ett

¹⁾ Kurs. här.

framhållande av att det torde vara obestridligt att särskilt de senaste årens övningar med vår flotta och därunder med Sverige-skeppen på största stridsavstånd utförda skjutningar medfört, att Sverige-skeppen tillvunnit sig ökat förtroende från våra fackmäns sida, en omständighet som måste tillmätas stor betydelse.

Beträffande *antalet* erforderliga pansarskepp framhålla de sakkunniga, att vid en strid mellan Sverige-skepp och slagfartyg avgörandet givetvis påverkas i hög grad av det antal fartyg, som uppträda å ömse sidor. Med hänsyn härtill torde det icke vara tillrådligt att minska det antal av fyra pansarskepp, som enligt grunderna för 1925 års försvarsbeslut skola ingå i kustflottan. Därest kustflottan alltjämt kommer att inrymma fyra pansarskepp, äro dessa även i stånd att operera i två grupper, varigenom omfattningsmanövrer kunna verkställas. Vid en försvarsframstöt mot ett invasionsföretag är en sådan uppdelning, såsom redan förut antytts, av största betydelse.

Ytterligare är att uppmärksamma att de ständigt pågående operationerna i ett modernt krig alltid medföra risker för förluster; sjökrigsmaterielen behöver vidare liksom all annan materiel, särskilt under ett krigs stora påfrestningar, översyn och reparation, varför städse ett visst antal av fartygen inom de olika kategorierna måste beräknas vara icke omedelbart disponibelt.

Efter den motivering, som ovan i huvuddrag följts, förorda de sakkunniga ett pansarskepp av förbättrad Sverige-typ. Som bekant har någon byggnad av pansarskepp av den av ersättningsbyggnadssakkunniga föreslagna typen emellertid ännu ej kommit till stånd.

Liksom ett flertal andra märkligare tekniska uppfinningar har flygvapnets tillkomst hos mången skapat den uppfattningen, att all framtida krigföring därigenom kommer att helt revolutioneras. Särskilt hava åsikterna om örlogsflottornas framtida värde i dessa diskussioner varit mycket skiljaktiga och därunder har frågan om de större örlogsfartygens framtida berättigande trätt i förgrunden. De ansvariga myndigheterna i de ledande militärländerna hava fördenskull anställt omfattande tekniska och taktiska försök för att skaffa klarhet i dessa spörsmål. Då dessa försök delvis varit av hemlig natur, hava resultaten därav varit svåra att av tillgängliga uppgifter bedöma och även av olika meningriktningar tytts på väsentligt olika sätt.

De resultat, vartill diskussionerna härom bland de *ansvariga marina myndigheterna* lett, framgå emellertid med all tydlighet av de fartygsbyggnadsprogram som framlagts och alltjämt framläggas inom de olika marinerna och vilka förslag av resp. folkrepresentationer — självfallet efter grundlig prövning — godkänts och anbefallts till utförande. En närmare granskning av dessa byggnadsprogram i vad de avse större örlogsfartyg torde därför hava ett visst intresse.

Vad *slagfartyg* beträffar hava de flesta större mariner, huvudsakligen av ekonomiska skäl, genom träffade avtal bundit sig att icke stapelsätta nya dylika före 1936 års utgång, d. v. s. att i huvudsak bibehålla status quo.

*Inflytande
å örlogs-
fartygens
storlek av
hotet från
luften.*

Tyskland och Frankrike, vilka i detta hänseende äro obundna, hava ej försummat att förnya sitt slagfartygsbestånd. I *Tyskland* har skapats Deutschlandklassen (10,000 standardton¹, 6—28 cm., 8—15 cm. kanoner, 26 knop) och som svar härpå har *Frankrike* under byggnad slagskeppet Dunkerque (26,500 standardton, 8—33 cm., 8—15 cm. kanoner, 29 knop). Även *Italien* är oförhindrat att bygga slagskepp. Att det också — särskilt i betraktande av att Frankrike nu återupptagit slagfartygsbyggandet — ämnar begagna sig av denna rätt, framgår av ett regeringsuttalande i senaten under debatten om militärbudgeten den 11 i denna månad, där det heter att »det är högst sannolikt att Italien kommer att under nära framtid utnyttja sin fulla ersättningsbyggnadskvot av slagfartyg enligt Washingtonfördraget». För ändamålet behöfve reserveras 172 mill. lire för budgetåret 1934/35.

Tendensen är sålunda tydlig. De mariner, som icke haft rätt att förskaffa sig *nya* slagskepp, hava emellertid icke försummat att till betydande kostnader modernisera sina äldre fartyg av detta slag. På samtliga amerikanska slagskepp hava under senare tid för sådana ändamål nedlagts icke mindre än c:a 40 miljoner kronor per fartyg.

Allt vad som förmäles från de stormakter, som nu äro bundna att avhålla sig från byggnad av slagfartyg, giver vid handen, att när gällande avtal om rustningsbegränsning med 1936 års utgång upphöra att gälla, slagfartygsbyggnad ånyo kommer att allmänt igångsättas.

Har man sålunda tills vidare lyckats att i de flesta länder få till stånd en paus i nybyggnad av slagfartyg, kan man däremot i fråga om *kryssare* i stället konstatera en veritabel kapprustning. Särskilt beaktansvärt är härvidlag att, som kompenstation för den inställda nybyggnaden av slagfartyg, kryssarnas storlek ökats upp till tillåten maximistorlek 10,000 standardton (d. v. s. c:a 14,000 ton fullt rustade). Kryssare av mindre tonnage byggas dock även fortfarande till stort antal; särskilt gäller detta England, som, på grund av sina vidsträckta handelsvägar och sitt över världens alla hav spridda kolonialvälde, har behov av många fartygsenheter.

Att den nybyggnad av kryssare, som ägt rum i rask takt alltsedan Washingtonkonferensen 1922, på intet sätt tenderar att nedgå inom de ledande marinerna, framgår av nedanstående uppgift å kryssare, som färdigstälts under år 1933 eller den 1 januari 1934 befinna sig under byggnad eller äro beviljade.

	Större kryssare, bestyckade med kanoner över 15 cm. kal. (11,000—14,000 ton)	Mindre kryssare, bestyckade med kanoner om högst 15 cm. kal. (5,000—11,000 ton)
Storbritannien	—	13
Förenta staterna	9	4
Japan	—	8
Frankrike	1	7
Italien	2	8

¹ Med standardtonnage menas fartygets displacement utan förråd av bränsle m. m., varför tonnaget av det fullt rustade fartyget blir väsentligt större. Amerikanska kryssare på 10,000 standardton hava t. ex. ett tonnage i fullt rustat skick av c:a 14,000 ton.

Särskilt värd att uppmärksammas är byggnadspolitiken i det land, Förenta Staterna, som nedlagt de ojämförligt största kostnaderna på försök med flygbombfällning mot fartyg och därför sannolikt också sitter inne med de mest ingående erfarenheterna beträffande det inflytande, som flygets utveckling bör hava på fartygsmaterielens utformning. Under försommaren 1933 har i Förenta Staterna fastställts ett jätteprogram för fartygsbyggnader, vilka nybyggnader samtliga voro igångsatta i oktober 1933. Detta program omfattar, förutom ett trettiotal mindre fartyg (flottiljledare, jagare, ubåtar, kanonbåtar):

1 st. 14,000 tons kryssare med 20,3 cm. kanoner.

4 st. 14,000 » » » 15,2 » »

2 st. 14,000 » hangarfartyg.

Att döma av dessa tecken utifrån, där den främsta sakkunskapen och erfarenheten i ifrågavarande avseende finnes representerad, synes ingen grund finnas för ett antagande, att Sverige-typen (vars hittillsvarande fartyg mäta 7,600 ton) skulle vara för stor med hänsyn till hotet från luften.

Den i Genève sedan den 2 februari 1932 arbetande konferensen för minskning och begränsning av rustningarna har som bekant ännu icke lett till någon överenskommelse i berört hänseende. För närvarande gälla ifråga om beskärning av olika makters rättighet att bygga örlogsfartyg (frånsett bestämmelserna i de år 1919 och 1920 avslutade fredsfördragen) Washington-fördraget av år 1922 och London-fördraget av år 1930, vilka fördrag dock endast beröra Förenta Staterna, England, Frankrike, Italien och Japan, och vilka fördrag utlöpa med utgången av år 1936. Det »rustningsstillestånd», vartill de flesta länder anslöto sig år 1931—1932 i samband med nedrustningskonferensen, har numera utlupit.

De successivt från olika makter vid nedrustningskonferensen framställda förslagen till föreskrifter beträffande begränsning av rustningarna hava sålunda icke lett till något resultat. Det projekt, som senast diskuterats vid sagda konferens, var framlagt av den engelska regeringen. Bland annat innehöll detta förslag, att »capital ships» (till vilken fartygskategori även Sverigeskeppen räknas) icke skulle få byggas före utgången av år 1936. Mot det engelska förslagets olika delar har emellertid ett stort antal invändningar rests, och har därvid Sveriges ombud tillsammans med en del andra makters representanter framställt yrkandet, att »capital ships» av mindre tonnage än 10,000 ton skulle få göras till föremål för *ersättningsbyggnad*, d. v. s. nybyggnad under förutsättning av utrangering av minst lika stort tonnage äldre fartyg av motsvarande typ (äldre pansarskepp).

Av kända orsaker har emellertid nedrustningskonferensens arbeten ajournerats och inga beslut hava träffats varken rörande det engelska och övriga förslag till rustningsbegränsning eller rörande uppställda motförslag och yrkanden.

Sverige är sålunda av gällande internationella åtaganden oförhindrat att bygga örlogsfartyg av vad slag det vara må.

Sveriges rätt att bygga pansarskepp enligt internationella överenskommelser.

Flottans
ersättnings-
byggnad som
medel mot
arbetslös-
heten.

Av i marinförvaltningen — i samarbete med utanför ämbetsverket stående statlig och enskild sakkunskap — verkställd undersökning angående örlogsfartygsbyggnads inverkan på arbetslösheten framgår nedanstående.

Som utgångspunkt för undersökningen har valts en av marinförvaltningen på grundval av ersättningsbyggnadssakkunnigas betänkande utarbetad pansarskeppstyp till en beräknad kostnadssumma av 27,200,000 kronor. Undersökningen är vidare baserad på vid årsskiftet 1933—1934 gällande priser och en effektiv byggnadstid av 3 år.

Undersökningen giver vid handen att en fartygsbyggnad av ifrågavarande slag skapar arbetstillfällen inom svensk industri enligt nedanstående tabell över antalet dagsverken.

I n d u s t r i g r u p p	Antal dagsverken
Malmbrytning och metallindustri:	
Gruvor jämte verk för framställning av järn, stål och annan metall	690,000
Mek. verkstäder inkl. järn och stålmanufaktur	410,000
Skeppsvarv och båtbyggerier	670,000
Fabriker för elektr. maskiner, apparater och ledningar	105,000
Jord och stenindustri, cement, tegel och glas	9,000
Träindustri	28,000
Pappers- och grafisk industri	8,000
Textilindustri	6,000
Kemisk, teknisk industri, gummi m. m.	34,000
Summa	1,960,000

Ovanstående summa innebär att genom en fartygsbyggnad av ifrågavarande art få *c:a 2,300 svenska arbetare konstant sysselsättning i 3 år*. Däri äro dock icke inberäknade de arbetstillfällen, som vinnas genom transporter, fartygets provturer etc.

Genom utredningen bestyrkes vidare skeppsbyggnadsindustriens karaktär av *nyckelindustri*. Genom en statsbeställning av ifrågavarande art sättas tusenden av hjul och armar i rörelse på en mångfald olika orter och olika områden i vårt land. Anslag till flottans ersättningsbyggnad är sålunda i synnerlig grad ägnade att bota arbetslösheten och att återföra vårt näringsliv till normala förhållanden.

Flottans
ersättnings-
byggnad och
den pågående
försvars-
utredningen.

Som ovan angivits hava marinmyndigheterna i sin granskning av andra 5-årsperiodens byggnadsprogram (underdånig skrivelse 7 dec. 1932) uttalat att av ersättningsbyggnadssakkunniga, under ordförandeskap av vår nuvarande statsminister, framlagd pansarskeppstyp fortfarande i huvudsak är lämplig för våra förhållanden, dock med vissa modifikationer beroende på sjö- och luftkrigsväsendets utveckling under den tid, som förflutit, sedan ersättningsbyggnadssakkunnigas förslag avgavs. Vari dessa modifikationer komma att bestå, är ännu icke bekant, men torde de icke vara av avgörande betydelse för bedömande av frågan om att nu igångsätta pansarskeppsbyggnad.

Det måste särskilt noga beaktas att vad det nu gäller är endast att be-

döma frågan om *byggandet av ersättare för den sedan år 1931 överåriga Oscar II, sålunda det fjärde fartyget i Sverigedivisionen, vårt enda förband med pansrade fartyg*. Därför måste betraktas som önskvärt att det nya skeppet gives sådana egenskaper, att samverka med divisionen i övrigt så mycket som möjligt främjas, dock utan att utvecklingens krav på det nya fartyget därigenom eftersättes. När så, enligt de sakkunniga myndigheternas mening kunnat ske, är detta en synnerligen beaktansvärd fördel.

I årets statsverksproposition anför försvarsministern som argument för att han icke upptagit marinmyndigheternas förslag om fastställandet av programmet för de ersättningsbyggnadssakkunnigas andra 5-årsperiod, en önskan att icke föregripa den pågående försvarsutredningen. Särskilt torde detta uttalande gälla pansarskeppet, enär beträffande övriga fartygstyper — utom vedettbåtar — fullföljandet av detta program redan begynt. Om man håller i sikte att den nu av myndigheterna föreslagna pansarskeppsbyggnaden avser fyllandet av den plats, som sedan år 1931 står tom i Sverigedivisionen, synes argumentet i fråga sakna fog. Resultatet av försvarskommissionens utredning torde, av den nuvarande utredningstakten att döma, knappast kunna göras fruktbärande förr än efter utgången av den i ersättningsbyggnadssakkunnigas utredning innefattade 10-årsperioden. Den nu arbetande kommissionens undersökning rörande flottans behov av ersättningsbyggnad, torde därför huvudsakligen böra gälla *tiden efter det de ersättningsbyggnadssakkunnigas planer* upphört att vara gällande, sålunda 1938. Ett sådant förfaringsätt synes också bäst ägnat att skapa stadga och planmässighet i vårt sjöförsvars utveckling.

Genom att, som årets statsverksproposition förutsätter, starkt beskära flottans planmässiga ersättningsbyggnad, särskilt genom att inställa byggandet av pansarskepp, skulle statsmakterna slå in just på den väg, som propositionen säger sig vilja undvika, nämligen den som leder till föregripande av försvarsutredningen. Ty ett nedskärande av flottans ersättningsbyggnadsanslag i statsverkspropositionens anda föranleder att flottan under utredningstiden förfaller. Om förfallet blir tillräckligt stort är det en statsekonomisk omöjlighet att sedan inom rimlig tid bota detsamma: *en ny nedskärning i flottans styrka blir ofrånkomlig*. Det är också att uppmärksamma att vid flera tillfällen från regeringshåll uttalats att avsikten vore — som också helt naturligt är — att under den försvarsutredning, som nu ånyo pågår, bibehålla försvarsorganisationen vid i 1925 års riksdagsbeslut förutsatt styrka.

Marinmyndigheternas äskanden till årets riksdag innehålla vad som erfordras för att nätt och jämnt vidmakthålla flottans styrka, till dess att den nu verkande försvarskommissionens arbete hunnit att omsättas i praktiskt resultat. En nedsättning med inemot 10 mill. kr., som i statsverkspropositionen föreslagits, innebär ett oangripligt mått på därav resulterande *värde-minskning av flottans fartygsbestånd*.

Särskilt betänkligt är att myndigheternas förslag om nybyggnad av pansarskepp — vilka fartyg allt fortfarande utgöra varje flottans ryggrad och kärna

— icke beaktas. Allt fortfarande utgöra dock dessa fartyg varje flottas ryggrad och kärna; kanske särskilt gäller detta under våra klimatiska förhållanden, där vintertid de lättare fartygen på grund av ishinder och överisning kunna se sin operationsförmåga mer eller mindre inskränkt. Brister i fråga om pansarskepp inverka speciellt menligt på vår krigsberedskap även därför att fartyg av denna storleksordning varken kunna byggas, ej heller få sina besättningar inlärdade och samövade, under den tidsfrist, som vid en skärpning av den utrikespolitiska situationen kan vara oss beskärd, ej heller under den tid som ett krig normalt varar.

Då dessutom, som ovan påvisats, örlogsfartygsbygge är ett utomordentligt medel att lindra den arbetslöshet, mot vilken omfattande åtgärder även i år erfordras, synes all anledning förefinnas att icke nu frångå av de ersättningsbyggnadssakkunniga uppgjord plan för flottans vidmakthållande. Inom av de sakkunniga beräknad kostnadsram kan i år, som av marinmyndigheterna framhållits, inrymmas påbörjandet av 1 pansarskepp till 6,643,000 kr. och 2 vedettbåtar till sammanlagt 1,890,000 kr.

II. Modernisering av äldre pansarskepp genom införande av oljeeldning.

I skrivelse den 11 sistlidne december föreslog marinförvaltningen, att för ändring av pansarskeppet *Drottning Victorias* halva ångpanneanläggning till oljeeldning måtte anslås ett belopp av 750,000 kr. ur anslaget till statliga beredskapsarbeten under budgetåret 1934/1935. I särskild skrivelse den 19 i samma månad framhöll ämbetsverket vikten av att nyssnämnda fråga avgjordes så snart som möjligt efter riksdagens sammanträdande, enär pågående ombyggnad av pansarskeppet annars skulle onödigt fördröjas.

Av årets statsverksproposition framgår icke att Kungl. Maj:t ägnat denna viktiga fråga nödigt beaktande.

Vid upprepade tillfällen har chefen för kustflottan påyrkat övergång till oljeeldning för Sverigeskeppen, med hänsyn framför allt till de stora fördelar ur stridsvärdesynpunkt, som oljeeldningen medför.

Särskilt bör vid bedömande av denna fråga beaktas, att våra stormaktsgrannar på sina större artillerifartyg nu frångått koleldningen. Detta är ett talande skäl för att vi måste följa exemplet, eljes blir resultatet ett väsentligt sänkt stridsvärde för de svenska fartygen relativt till de oljeeldade utländska.

Oljeeldningens fördelar ur stridsvärdesynpunkt relativt till koleldningen äro i korthet följande.

Högre *fart* kan uppnås, och, vilket är av ännu större vikt, högsta fart kan hållas under betydligt längre tid än med koleldning. Det är nämligen ett känt förhållande, hurusom de med koleldningen förknippade svårigheterna att under längre tid hålla de höga farterna bortfalla i och med den automatiska oljeeldningen. Därtill kommer möjligheten att betydligt snabbare än med koleldningen *taga upp ånga*, varigenom operationsberedskapen givetvis stegas.

Den röjande *kolröken* försvinner med oljeeldningen — ännu en fråga av utomordentlig operativ betydelse. När man med hänsyn till farorna såväl från vattnet som från luften måste göra allt för att minska siktbarheten, synes det oundgängligen nödvändigt att avlägsna de kraftiga rökpelare, som med nuvarande bränslemateriel göra det möjligt att upptäcka våra pansarskepp på avstånd, som äro 2 à 3 gånger större, än vad som eljest betraktas som normalt.

Samtidigt med att kolröken försvinner förbättras också *sikten från fartygen*, fördelar som komma framför allt artillerieldningen och den optiska signaleringen men även utkikstjänsten, t. ex. mot ubåtar och flyg, till godo.

Viktbesparingen vid övergång till oljeeldning blir även avsevärd. De äldre fartygens efter hand skeende modernisering föranleder i allmänhet ombordflyttning av vikter, sålunda en viktökning för fartyget som helhet. Detta drager med sig nackdelar såväl ifråga om fart som i fråga om vattenlinjepansarets skyddande förmåga. En moderniseringsåtgärd, som samtidigt medför betydande viktminskning, är därför värd särskild uppmärksamhet.

Slutligen må nämnas att *bränslekompletteringarna* kunna utföras väsentligt mycket snabbare än vid kolning och dessutom samtidigt med annan komplettering av förråd, vilket icke för närvarande är möjligt. Det är en väsentlig skillnad att sätta några man i ett par minuters arbete för koppling av slangar mot att använda en hel besättning på omkring 500 man i flera timmar för ett tungt, smutsigt och uttröttande arbete. Att operationsberedskapen också högeligen främjas, icke endast genom att förrådskompletteringarna kunna verkställas snabbare, utan även därigenom att besättningarna få tillfälle till behöflig vila mellan operationerna, är uppenbart.

Vi äro därmed inne på oljeeldningens fördelar även ur synpunkt av *personalens trevnad*. Den på örlogsfartyg, särskilt vid höga farter, synnerligen ansträngande tjänstgöringen i pannrummen blir betydligt underlättad. Sot och kolstybb försvinna, resulterande i väsentligt lindrigare rengöringsarbete och ökad trevnad. Man vinner även utrymme, vilket bland annat kan utnyttjas till en mycket önskvärd förbättring av förlägningsförhållandena. Den oljeeldningen åtföljande möjligheten till personalminskning är slutligen också värd allt beaktande, bland annat från trevnadssynpunkter. Den av det fortgående införandet av nya anordningar å de äldre fartygen förorsakade ökningen av besättningsstyrkorna har nämligen förorsakat en trångboddhet, som alls ej är förenlig med moderna krav på personalens trevnad.

Överhuvudtaget äro vinsterna med oljeeldning så påtagliga och så stora, att man knappast kan finna moderna örlogsfartyg, som använda annat bränslemateriel. Såsom det mest talande beviset härför må nämnas, att Storbritannien, som ju har nog och övernog av marinkol av bästa beskaffenhet, helt övergått till oljeeldning, trots att detta medfört icke blott stora ekonomiska förluster och ökad arbetslöshet utan även väl kända, allvarliga olägenheter och bekymmer ifråga om oljans anskaffande och transport.

Ovanberörda fördelar med oljeeldning komma givetvis till sin fulla rätt

först med införande av fullständig oljeeldningsinstallation på ifrågavarande fartyg.

Emellertid har marinförvaltningen beträffande det pansarskepp, vars ändring till oljeeldning nu är närmast aktuell, icke ansett sig böra föreslå att mer än hälften av pannanläggningen förändras till oljeeldning. Den förnämsta anledningen härtill är den otillräckliga brännoljetillgång, som man — bland annat på grund av att marinmyndigheternas krav på cisterner för uppläggning av erforderligt mobiliseringsförråd av olja hittills icke beaktats — måste räkna med inom landet under den närmaste tiden efter en eventuell avspärrning av brännoljetillförseln. En annan anledning, som inverkat på marinförvaltningens ståndpunkt, är önskan att i fredstid kunna i väsentlig utsträckning använda kol som framdrivningsmedel, varigenom — till följd av kolets prisbillighet — övningskostnaderna kunna hållas nere.

Emellertid skulle enligt marinförvaltningens förslag sådana ändringar företagas även på de koleldade pannorna — vilka redan nu äro försedda med anordningar för tillsatseldning med brännolja — att i dessa en ökad brännolja-konsumtion skulle möjliggöras, när så av taktiska eller andra skäl befunnes önskvärdt, t. ex. omedelbart före och under strid. Man kunde på så sätt i hög grad rätta bränsleslaget efter omständigheterna (i *fred* ekonomiska krav, i *krig* graden av tillgång på brännolja inom landet).

Hur behjärtansvärt införandet av fullständig oljeeldning å Sverige-skeppen än är, torde de skäl, som ämbetsverket anfört för sin ståndpunkt, att tills vidare begränsa sig till halv oljeeldning, böra anses såsom vägande.

En synpunkt, som ytterligare måste beaktas vid bedömande av behovet av ifrågavarande arbete, är följande.

Som förut sagts befinner sig pansarskeppet Drottning Victoria för närvarande förlagt under reparation i och för större översyn och installation av modernt luftvärnsartilleri, vilka arbeten planerats bliva avslutade till vintern 1934/1935.

I skrivelse den 1 december 1933 har varvschefen vid Karlskrona örlogsvarv meddelat, att verkställd undersökning givit vid handen, att för pansarskeppets fortsatta användning pannorna äro i behov av omtubning, som beräknas draga en kostnad av c:a 300,000 kronor, vilken utgift ej kunde bestridas av till örlogsvarvets förfogande ställda medel.

När det under alla omständigheter kan förutses att införande av oljeeldning på pansarskeppen är en fråga som under den nära framtiden kommer att tvinga sig fram till lösning, synes det vara synnerligen dålig ekonomi att nu till den betydande kostnaden av 300,000 kronor sätta de gamla koleldade pannorna i stånd. Mer praktiskt är att i stället taga steget ut mot oljeeldning, så långt som den närmast ansvariga marinmyndigheten tills vidare anser sig kunna tillråda.

Som förut sagts betingar detta för Drottning Victoria en kostnad av 750,000 kronor, i vilket belopp även ingår omtubning och reparation av de återstående koleldade pannorna. Vid bedömande av summans storlek bör iakttagas, att 300,000 kronor ändock äro nödvändiga för att sätta de gamla pannorna

i stånd, varför merutgiften stannar vid 450,000 kronor. Erinras bör slutligen om att ett statsarbete av detta slag är synnerligt ägnat att bekämpa arbetslösheten.

III. Uppförandet av oljecisterner för trygghandlet av flottans oljetillgång vid krig eller krigsfara.

Redan 1915 gjorde marinförvaltningen underdånig framställning om beviljande av anslag för anläggande av 2 st. oljecisterner vid örlogsstationen i Karlskrona. Efter upprepade utredningar beviljade 1918 års riksdag medel för den ena av dessa cisterner, för motorbrännolja, huvudsakligen avsedd för ubåtarnas behov. Sedermera gjorde marinförvaltningen underdånig framställning åren 1924 och 1925 om anvisande av anslag för anläggande av ytterligare en cistern i Karlskrona, avsedd för pannbrännolja, varvid ämbetsverket förutsatte att för detta ändamål i första hand skulle få tagas i anspråk en reservation å c:a 22,000 kronor, som uppstått vid byggandet av den förstnämnda cisternen. Dessa framställningar föranledde ej något anslagsäskande i statsverkspropositionen till 1925 eller 1926 års riksdagar. År 1926 gjorde marinförvaltningen förnyad underdånig framställning att få anlägga en ny oljecistern i Karlskrona och föreslog härvid att kostnaderna för densamma, utöver den förutnämnda reservationen, skulle få bestridas av besparade medel å bränsletitlarna. Detta förslag upptogs i statsverkspropositionen till 1927 års riksdag och bifölls av riksdagen. Det har alltså förelegat stora svårigheter för marinförvaltningen att få dessa två cisterner beviljade.

Marinförvaltningen hade emellertid genom en försiktig prispolitik beträffande stenkol under kriget och tiden närmast därefter lyckats samla en betydlig besparing å kolförrådens titlar. Dessa besparingar har marinförvaltningen alltid avsett att användas för höjande av krigsberedskapen genom anskaffande av brännoljaförråd. År 1930 gjorde marinförvaltningen underdånig framställning att av dessa medel få bekosta ytterligare en oljecistern för pannbrännolja i Karlskrona ävensom ett tankfartyg för kustflottan. Denna framställning bifölls också av 1931 års riksdag. Av samma besparingar har även försöksdriften vid Kinnekulleverken bekostats.

I särskild underdånig skrivelse den 9 december 1931 redogjorde marinförvaltningen för bränsletitlarnas ställning och anmälde då bland annat, att utredning påginge inom ämbetsverket, som i sinom tid ämnade inkomma med förslag till brännoljafrågans lösning att föreläggas riksdagen, samt framhöll nödvändigheten av att medel av besparingarna å bränsletitlarna måste reserveras för anskaffning av brännolja.

Den 24 november 1932 framlade marinförvaltningen och chefen för marin-staben i särskild underdånig skrivelse ett förslag till brännoljafrågans lösning, vari framhölls att för säkerställande av flottans behov av brännolja skulle erfordras 16 st. nya cisterner, men att myndigheterna på grund av statsfinansiella skäl ej ansågo sig kunna framkomma med krav på extra anslag för ett så stort antal cisterner. Däremot begärde myndigheterna att få använda det överskott, som förefanns å bränsletitlarna och som uppgick

till i runt tal 2,000,000 kronor, för att anlägga 8 st. cisterner och inköpa olja till desamma. Härigenom skulle en avsevärd fördel hava vunnits, utan att extra medel hava behövt beviljas. Statsmakterna beslöto emellertid att för annat ändamål taga dessa medel i anspråk i budgeten för innevarande budgetår. Marinförvaltningen hemställde då i underdånig skrivelse den 2 augusti 1933, att åtminstone 3 st. cisterner skulle få byggas och bekostas av det anslag, som riksdagen för innevarande budgetår anvisat till statsbeställningar för motverkande av arbetslösheten. Denna framställning har ej föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Marinförvaltningen och chefen för marinstaben hava därefter i särskild underdånig framställning fransagt sig ansvaret för fartygens krigsberedskap, om flottans brännolje fråga ej snarast bringas till sin lösning. I samma skrivelse hemställde myndigheterna att Kungl. Maj:t ville *dels* medgiva, att av det anslag, som av 1934 års riksdag kunde komma att beviljas för statliga beredskapsarbeten och statsbeställningar för motarbetande och bekämpande av arbetslösheten, ett belopp av 250,000 kronor finge användas för uppförandet av tre brännoljecisterner; dock att, i den mån medel finnes tillgängliga, dessa cisterner i vad berör grundläggning och anordnande av bryggor m. m. finge påbörjas som statliga reservarbeten redan under våren 1934, *dels* föreslå riksdagen att på extra stat för budgetåret 1934/1935 bevilja ett anslag av 450,000 kronor för uppförande av ytterligare fem brännoljecisterner. I årets statsverksproposition har emellertid Kungl. Maj:t icke begärt något särskilt anslag för detta ändamål.

Läget är alltså för närvarande följande. Flottan har endast 3 st. oljecisterner mot behövlige 18 st. Alla moderna fartyg äro oljeeldade och en del av de äldre fartygen hava ombyggt för oljeeldning, som ur taktisk och strategisk synpunkt är nödvändig för främjande av fartygens användning vid rikets försvar. De besparingar, som marinförvaltningen avsett att användas för oljedepåer, hava av statsmakterna tagits i anspråk för annat ändamål. Flottan kan enligt uppgift från rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap vid mobilisering ej påräkna någon tilldelning av de brännoljelager, som finnas inom landet. Samtliga oljefirmor inom landet hava vid förfrågan förklarat, att de ej kunna uthyra något tankutrymme till flottan. Det beräknas taga en tid av sju månader i anspråk för utbyggnad av Kinnekulleverken i sådan utsträckning, att de i någon mera avsevärd mån kunna förse flottan med brännolja. I händelse av mobilisering skulle flottan alltså stå så gott som utan brännolja, varför de moderna och övriga oljeeldade fartygens användning för sitt ändamål skulle äventyras. Men inte nog härmed. Då marinförvaltningen på grund av den minskade omsättning i kolförråden, som blivit en följd av övergången till oljeeldning, ej ansett sig kunna uppkomplettera kolförråden för hela det belopp, som under årens lopp av riksdagen beviljats för upplagring av stenkol, hade ämbetsverket såsom en naturlig konsekvens tänkt sig att få använda det överskjutande beloppet, eller omkring 660,000 kronor, till byggande av cisterner och anskaffning av brännolja och har även under hand gjort framställning därom.

Enligt statsverkspropositionen har emellertid även sistnämnda belopp tagits i anspråk för annat ändamål i budgeten. Att märka är, att brännoljans natur av storpolitisk intresseprodukt gör, att vid politiska oroligheter och befarat krig mellan stormakterna, dessa med stor sannolikhet komma att stoppa all export av brännolja. Till följd av produktionsorternas avlägsna belägenhet och därav betingade långa transportvägar, den oerhörda konsumtionen av brännolja hos de krigförande och slutligen de speciella egenskaper, som oljetransportfartygen skola besitta, samt svåråtkomligheten av dylikt tonnage under krigstid, är det absolut nödvändigt att flottan redan i fredstid upplägger brännoljaförråd, till vilka den kan lita i händelse av ofred. Det är således av yttersta vikt att något omedelbart åtgöres för att säkerställa flottans brännoljabehov och fartygens stridsberedskap, så att densamma åtminstone bibehålles vid samma ståndpunkt, som då samtliga fartyg voro koleldade.

Genom att uppköp av olja skulle kunna ske i stora kvantiteter för varje gång med direkta laster utifrån, i stället för såsom nu sker från de svenska oljeimportörernas lager, skulle flottan säkerligen kunna betinga sig ett så mycket lägre inköpspris än det, som kan erhållas med nuvarande upphandlingssätt, att det i cisterner nedlagda kapitalet redan i fredstid skulle förränta sig.

Slutligen må framhållas, att alla de tämligen vidlyftiga arbeten, som sammanhånga med för oljecisternerna erforderlig grundläggning samt dessas tillverkning och uppförande, i eminent grad torde få anses vara av den art, som är ägnad att motverka arbetslösheten.

Då det dessutom här rör sig om en fråga, som är av särskild betydelse för landets krigsberedskap, finnes all anledning att i enlighet med marinförvaltningens förslag vid årets riksdag bevilja anslag för uppförande av 8 st. oljecisterner för flottan. Kostnaden härför uppgår, som förut nämnts, till 700,000 kronor.

I inom riksdagen väckta motioner nr 14 i första kammaren och nr 12 i andra kammaren har på anförda grunder föreslagits, att det i årets statsverksproposition under »Utgifter för kapitalökning» upptagna anslaget å 10 miljoner kronor till statsbeställningar måtte ökas till 15 miljoner kronor, i första hand för att tillgodose vissa trängande behov för flygvapnet.

Då de materialanslag för flottan, som i förevarande motion behandlats, slutande på en totalkostnad av (6,643,000 + 1,890,000 + 750,000 + 700,000 =) 9,983,000 kronor icke torde kunna beredas plats inom förenämnda summa av 15 miljoner kronor, måste anslaget ifråga uppenbarligen ytterligare ökas.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa,

att riksdagen måtte besluta, att det i årets statsverksproposition under rubriken »Utgifter för kapitalökning» upptagna anslaget till statsbeställningar måtte bestämmas till 25 miljoner kronor, samt

att av detta anslag måtte användas
 för påbörjande av ett pansarskepp (ersättningsbyggnad för
 Oscar II) enligt ovan angiven plan 6,643,000 kronor,
 för byggandet av två vedettbåtar 1,890,000 kronor,
 för anordnandet av oljeeldning i viss utsträckning å pansar-
 skeppet Drottning Victoria 750,000 kronor, samt
 för uppförandet av 8 st. oljecisterner för flottan 700,000
 kronor.

Stockholm den 23 januari 1934.

Nils Wohlin.

Bil. 1.

**Plan för flottans ersättningsbyggnad under 2:a femårsperioden budgetåren
 1933/1934—1937/1938 i enlighet med 1933 års riksdagsbeslut och
 marinmyndigheternas förslag.**

Budgetår	Rest från l. per	Pansarskepp	J a g a r e		U-båt
			»Stockholm» ¹⁾	»Göteborg» ¹⁾	»Springaren» ¹⁾ (Min-ub)
1933/34	1,700,000	—	1,924,000	3,715,500	1,871,500
1934/35	2,216,000	6,643,000	2,226,000	1,470,000	1,487,500
1935/36 }	—	20,557,000	2,650,000	1,614,500	421,000
1936/37 }					
1937/38 }					
Summa	3,916,000	27,200,000	6,800,000	6,800,000	3,780,000

Budgetår	U - b å t a r			Vedettbåtar		Summa
	»Sjölejonet» ¹⁾ (Torp.-ub)	Nr. 3 (Torp.-ub)	Nr. 4 (Torb.-ub)	Ns 1 o. 2 (1 större + 1 mindre)	Ns 3 o. 4 (1 större + 1 mindre)	
1933/34	1,413,000	—	—	—	—	10,624,000
1934/35	1,119,500	—	—	1,890,000	—	17,052,000
1935/36 }	1,147,500	3,680,000	3,680,000	—	1,890,000	11,880,000
1936/37 }						
1937/38 }						
Summa	3,680,000	3,680,000	3,680,000	1,890,000	1,890,000	63,316,000
				Rest från l. per.		3,916,000
						59,400,000

¹⁾ Beviljad av 1933 års riksdag och under byggnad.

Approximativ plan för ersättningsbyggnad av psk., kr., jag. och ub. budgetåren 1938/39—1947/48 under förutsättning av ett årligt ersättningsbyggnadsanslag av 11,880,000 kronor.

Budgetår	Stapelsättning	Psk.				Flygplankryssare				Jagare				Ub.				Summa byggn.-anslag ¹⁾
		Antal			Byggn.-anslag ¹⁾	Antal			Byggn.-anslag ¹⁾	Antal			Byggn.-anslag ¹⁾	Antal			Byggn.-anslag ¹⁾	
		Avg.	Tillk.	S:a		Avg.	Tillk.	S:a		Avg.	Tillk.	S:a		Avg.	Tillk.	S:a		
1938/39	1 psk.; 2 jag.	—	—	4	6.8	—	—	1	—	—	—	6	5.1	1	2	9	—	11.9
1939/40	—	—	—	—	6.8	—	—	—	—	—	—	—	5.1	—	—	—	—	11.9
1940/41	2 ub.	1	—	3	6.8	—	—	—	—	—	2	8	3.4	—	—	—	1.7	11.9
1941/42	1 psk.;	—	1	4	6.8 + 1.4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.7	11.9
1942/43	1 ub.	—	—	—	8.7	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	9	2 + 1.2	11.9
1943/44	—	—	—	—	10.5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.4	11.9
1944/45	1 psk.;	1	1	4	6.6 + 4.8	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	9	1.1	12.0
1945/46	1 jag.; 1 ub.	1	—	3	7.6	—	—	—	—	—	—	—	2.3	—	—	—	1.9	11.8
1946/47	1 ub.	—	—	—	7.6	—	—	—	—	2	—	6	2.3	—	—	—	2.0	11.9
1947/48	—	—	1	4	7.7	—	—	—	—	—	1	7	2.2	2	1	8	2.0	11.9

¹⁾ Miljoner kronor.

Anm. 1. Beräknade pris per fartyg (i enlighet med ersättningsbyggnadssakkunnigas plan):
 pansarskepp 27.2 miljoner kronor,
 jagare 6.8 " " "
 u-båt 3.7 " " "

Anm. 2. Vid periodens slut förefinnes en brist på 1.5 miljoner kronor för färdigställande av den under budgetåret 1946/47 stapelsatta u-båten.

